

neomi-ra@yedik.co.il

בעקבות השורשים האבודים

יעל אונא מירושלים יצאה למסע איסוף ותייעוד של כל מה שנשאר ממונסטיר, קהילה יהודית זעירה ביוגוסלביה לשעבר שרובה הושמדה בשואה • בין תמונות קרועות, שברי מצבות וכתובות בלדינו הצליחה אונא לרתום למבצע ההצלה צאצאים נוספים, שמנסים עכשיו להחזיר לידיהם את נאמנות בית הכנסת שבנו אבותיהם

יעל, מה מצאת למשל?

"תקצר היריעה לספר כמה תעודות, תמונות ומסמכים מצאנו בכתי האנשים. ביקרתי למשל בביתה של זויה ישי בראשון לציון. היא בתו של משה ישי שבמונסטיר היה לו מפעל טקסטיל. מצאנו אצלה תיעוד לכך שכשיהודים הגיעו לגיל 60 חגגו להם "מסיבת תפירת תכריכים". הומינו את החוגג 60 למפעל, פרסו את הבר הלבן על הרצפה, גזרו אותו כשהאיש שוכב עליו, והאנשים היו זורקים עליו בזמן הזה סוכריות. הוא היה יוצא מהמפעל עם התכריכים מקופלים ומאושר. המנהג הזה לא מוכר מקהילות יהודיות אחרות. הם המציאו אותו".

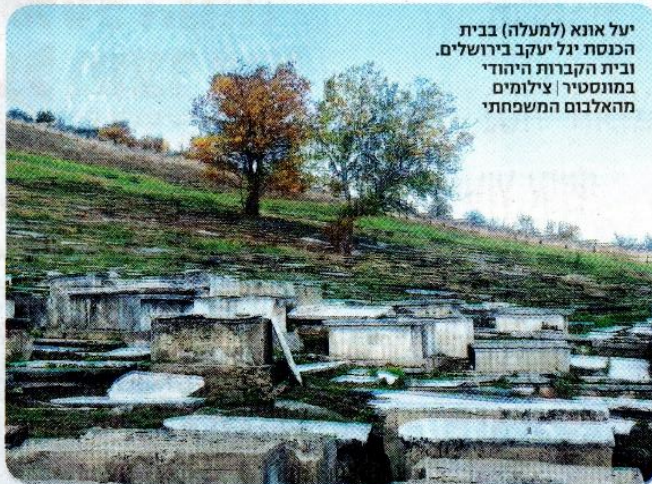

את ערב 9 בדצמבר 2018, נר שמיני של חנוכה, לא ישכח כל מי שעבר ברחוב אלפנרדי בירושלים וראה את קבוצת האנשים ששרה "התקווה" ואחר כך, אבליים וחפויי ראש, הגיחו חנוכייה על גדר האבן, ממש מול חלונות בית הכנסת יגל יעקב, הדליקו את הנרות הצבעוניים ובקולות רועדים שרו את "מעוז צור ישועתי".
כל מי שראה אותם עוצבים לא יכול היה להאמין שרק כמה שעות לפני כן עוד היו בהתרגשות, עשו הכנות אחרונות לקראת הערב המרגש שבו תכננו להדליק את החנוכייה בתוך בית הכנסת שנבנה מכספים שנאספו בקושי רב ומתוך דחוק על ידי אבותיהם, אנשי הקהילה היהודית הזעירה בעיר מונסטיר

× × ×

לפני שנתיים עלה הרצון של רבים מצאצאי הקהילה להיפגש. בהיסוס ארגן נה יעל את המפגש הראשון בירושלים. לא ידעה כמה באמת יבואו. בסוף האולם היה מפותף. "לא ידעתי לאן אני מגיע, אבל עכשיו אני לא רוצה ללכת", אמר לה אחד מהבאים, ואחרים ניגשו כדי להגיד שהם מצטרפים אליה למסע הבריאה מחדש של הקהילה.

לפני שלוש שנים, כשיצאה יעל אונא לביטולה, לא ידעה שהיא יוצאת למסע חיים. עכשיו כולה בתוכו, אחוזה בו, לא מוותרת לעצמה ולאחרים על שום מגירה ומעטפה בשום ארבינו, על שום עליית גג. "אני לא לבר", היא מרגישה שוב ושוב. "רבים לוקחים חלק במפעל הזה. אנחנו יודעים שעכשיו זאת הדקה ה-90 למצוא חומרים. רוצים למצוא כל מה שנותר".

יעל אונא (למעלה) בבית הכנסת יגל יעקב בירושלים. בית הקברות היהודי במונסטיר | צילומים מהאלבום המשפחתי

היום ביטולה) במקדוניה הצפונית (יוגוסלביה לשעבר) שהיו בה טרם החלו הנאצים להשמיר יהודים לאורך ולרוחב אירופה 3,500 איש בלבד. כמה רצו צאצאי 60 שורדי השואה ממונסטיר, שהקימו פה בישראל משפחות ובתים, לספר לדורות הצעירים יותר על ההיסטוריה, על המנהגים היהודיים של הקהילה הקטנטנה, לצרף זו לזו פיסות זיכרונות וזה לזה קרעי כתובים ותמונות כדי לתת חיים לאלה שכבר אינם, לאלה שנשארו אחריהם רק בית קברות מתפורר בביטולה ובית כנסת אחד פה, בירושלים.

אבל הדלקת הנרות התגייגית לא התקיימה. מי שמחזיק עכשיו בבית הכנסת שקיים כבר 70 שנים (בית הכנסת הראשון שהקימו ב-1927 אנשי קהילת מונסטיר היה ברובע היהודי, אך נהרס כאחד החורפים וחדש הוקם ברחוב אלפנרדי). הם אנשי עמותת מוסדות ישועת ציון, והם לא אפשרו זאת למרות הכשתות.

× × ×

בשביעות האחרונים נסעה שוב, הפעם עם כל משפחה, ילדיה ונכדיה, אל ביטולה. הטילו הזה שימח אותה וגול הרבה משאבי נפש. ייקח עוד זמן לעכל אותו. וכבר מתעצמת הראגה הגדולה שלה ושל הקהילה על כל דורר תיה. כל ניסונותיהם להירבר עם אנשי העמותה המחזיקה בבית הכנסת עלו בתוהו ולא נותרה להם ברירה אלא לפנות לבית הרין הרבני כדי להחזיר לידיהם את הנאמנות על בית הכנסת ברחוב אלפנרדי בירושלים. בית הכנסת שאנשי מונסטיר, אנשים קשי יום שאספו מטבע למטבע, הקימו וכתבו בהקשר הנאמנות שלו כי רק צאצאיהם יוכלו להחזיק בו.

ב-30 באוקטובר יתקיים ריון בעניינם. עשרות משפחות, בנים, נכדות, נינים מחכים למוצא פיהם של הרבנים שיושבים ברין. את כנף ההיסטוריה הזאת שלהם אינם רוצים צאצאי מונסטיר לאכר שוב. רבים רוצים להגיע לדיון הזה. גם אני אחיה שם ואחריי אעדכן כאן. את תגובת עמותת ישועת ציון לא היה אפשר להשיג למרות ניסיונות רבים.

החיים" קורא לה אלא החיים כאן, בישראל, מבקשים שתשים אליהם את לבך ואת ידי המספלת החומלות והמברירות שלה (יעל היא הידורופיסיטית) ותקים לתחייה קהילה שלמה.

× × ×

היא לא ידעה שתקים את הקהילה. היא פשוט יצאה למסע. אספה שם לשם, כתובת לכתובת, נסעה לכל עיר ולכל כפר שירעה שגרים שם צאצאים לקהילת מונסטיר. חיפשה את משפחות אלבוחר, קמחי, יושע, חונג, ישי, אלכסנדרוני ואשכנזי. לפני 20 שנים איבדה את מיכאל בנה בתאונת דרכים ולא ידעה איך לאסוף את השברים של עצמה, והנה היא עכשיו בוראת חיים, מרביקה שבי רים ומעירה זיכרונות שנקברו עמוק במעטפות קרועות בארכיונים. בתיקים, במוזות ובקופסאות נעליים שהעלו אבק ונחנקו בקרביהם של מקומות מסתור נשכחים, כשי בעליהם כלל אינם יודעים שהם מחזיקים מפתחות רבי עוצמה אל העבר.

× × ×

יעל אונא (לבית משפחת נתמיאס), תושבת ירושלים, אישה מאמינה, עוד זוכרת איך אמה הייתה לפעמים אומרת "אני שייכת לקהילה ספרדית מפוארת מהבלקן", אבל לא יספה. לא שיתפה עוד מוזכרונותיה ומגעונועיה אל מונסטיר ואנשיה ואלה שנשטפו במהירות האלה לא חיים שלא ידעו את ההיסטוריה הזאת. רק הרבה שנים אחרי תגלה יעל אונא שגם בבתייהם של צאצאים רבים אחריהם שתקו ההורים והסבים את הגענוע לקהילה שהגיעה למונסטיר אחרי גירוש ספרד. ולא הייתה יודעת זאת ועוד דברים כל כך על הקהילה וולא התגלגלה לפני כמעט שלוש שנים אל סיוור לעיר ביטולה ובמה עיניה ראתה את פירווי החיים היהודיים שלא נמחקו ואת סימני השרייה - רימון מספר תורה וכ' תובת אחת שהושמו מאחורי וכוכית במוזאון קטן שם. ולא הייתה יודעת אם לא הייתה מגלה בעצמה את העפר מעל מצבות שבורות בבית הקברות. ואחרי שחזרה לארץ ובמשך כמה חודשים הפכה עולמות כדי לגייס כספים לשימור בית הקברות שנקרא "בית החיים", שמצבותיו כתובות חלקן בעיברית וחלקן בלדינו. עד שהרימה ידיו כי הבינה שלא "בית

היה ליהודים במונסטיר מנהג שהמציאו: 'מסיבת תפירת תכריכים'. מי שחגג 60 הגיע למפעל טקסטיל ושם היו גזורים תכריכים לפי מידתו וכולם היו זורקים עליו סוכריות